

думку, є здійснення безперервної відеофіксації або присутність понятих та залучення відповідних спеціалістів.

Перелік використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення 05.05.2021).
2. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20.03.1952 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення 05.05.2021).
3. Лепей М. В. Арешт майна у кримінальному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 200 с.
4. Медведєв В.І. Окремі проблеми накладення арешту на майно та виконання ухвали про арешт майна. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. №5. С.198-201

Наталія Сергіївна РЕЗЦОВА,
*викладач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Хан Віталій В'ячеславович,
*професор кафедри спеціальних
юридичних дисциплін Інституту
післявузівської освіти Академії
правоохоронних органів при
Генеральній прокуратурі
Республіки Казахстан, к.ю.н.*

КОМПАРАТИВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА КАЗАХСТАНУ ЩОДО РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПОРЯДКУ ЗАТРИМАННЯ

Кримінальний процес України спрямований на виконання ряду завдань для захисту прав і свобод людини і громадянина, охорону держави від протиправних

посягань, а також протидії злочинності з метою забезпечення стабільності суспільних відносин та нормальної життєдіяльності суспільства. Сучасний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) складається з інститутів, реалізація яких утворює матеріальну форму кримінального процесу – кримінальне провадження, серед яких заходи забезпечення кримінального провадження, а саме: тимчасовий запобіжний захід – затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, уповноваженою службовою особою. Даний захід регламентується ст. 208 КПК України, яка визначає підстави та порядок його проведення[1].

Як і будь-які процесуальні дії або рішення затримання особи повинно бути здійснене відповідно до конституційних норм, положень кодифікованого закону та законів України, тому що даний захід має високий ступінь правообмежування, а саме: права на свободу та особисту недоторканність. Тобто, має бути дотримано принципу верховенства права і законності поряд із іншими, не менш важливими засадами кримінального процесу тощо. Незважаючи на розгалужену правову регламентацію затримання особи відповідно до ст. 208 КПК України, завжди беруться до уваги норми міжнародного права.

Поява дієвого механізму захисту порушених прав особи на міжнародному рівні дедалі більше вказує на недоліки національного права, зокрема кримінального процесуального, в аспекті процедури затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення. Зважаючи на міжнародно-правові стандарти у сфері забезпечення прав людини в рамках кримінального провадження та їх розгляд в межах даного дослідження, існує необхідність підвищити якість останнього та звернутися до процедури та окремих особливостей затримання в Казахстані як країни-партнера в освітній та науковій сферах. До того ж, Казахстан сьогодні також тримає курс на становлення його як правової держави та долучення до європейського співтовариства, зокрема, в правовому полі.

Так, звертаючись до законодавства Казахстану, який стосується затримання особи, було використано порівняльний метод, тобто дослідження процесуальних особливостей затримання в Казахстані здійснено в порівнянні із чинними положеннями КПК України.

Аналіз доцільно розпочати із конституційних засад, які стосуються права на свободу та особисту недоторканність, яке проголошено Конституцією та встановлення аналогічних категорій і розбіжностей норм України та Казахстану. Зокрема, ст. 16 Конституції Республіки Казахстан містить вказівку на дотримання права на свободу, а відтак утримання під вартою і арешт можуть бути здійснені виключно за санкцією суду, з наданням арештованому права на оскарження. За відсутності санкції особа повинна бути затримана на строк не більше, ніж 72 години, а також повідомлена про свої права, як-от: мати захисника тощо [2]. У даному випадку спостерігається однозначність базових норм, які стосуються обмеження свободи особи у виняткових випадках. Слід констатувати розбіжності у понятійному апараті Кримінально-процесуального кодексу Республіки Казахстан. У п. 29 ст. 7 даного кодифікованого закону існує поняття фактичне затримання, натомість як в кримінальному процесі України воно існує на теоретичному рівні. У дефініції фактичного затримання Закону Казахстану зібрано ознаки фактичного затримання, які у КПК України розпоршені по багатьох статтях, зокрема, обмеження свободи та пересування затриманої особи, обмеження з відрахуванням строку до хвилини, незалежно від наявності процесуального статусу або виконання певних процедур тощо [3].

Враховуючи вищезазначене, доцільно звернути увагу на необхідність доповнення чинного КПК України тлумаченням поняття «фактичне затримання». Таким чином, дана дефініція буде закріплена в кодифікованому законі і міститиме ознаки фактичного затримання особи. Так само в якості альтернативного варіанту рекомендується впорядкувати всі наявні в КПК України ознаки (положення)

фактичного затримання в окрему норму. Виокремивши поняття «фактичного затримання» як ключове під час затримання уповноваженою службовою особою за ст. 208 КПК України, законодавець може сподіватися на зменшення кількості звернень до ЄСПЛ з приводу порушень затримання особи в даному аспекті. Дані новели рекомендовано впровадити з огляду на процесуальне законодавство Казахстану, адже невтішна офіційна статистика звернень до ЄСПЛ за 2020 рік вказує, що Україна посідає третє місце серед країн за кількістю звернень, на кінець жовтня 2020 року кількість звернень проти України досягла показника 10 100 [4].

Однак найбільш значущою відмінністю є різниця у строках затримання особи без ухвали слідчого судді, визначених КПК України та Казахстану. Зокрема, у ст. 211 КПК України визначено, що строк затримання особи без ухвали слідчого судді не може перевищувати 72 години, тобто це загальний строк затримання за вчинення кримінального правопорушення за національним процесуальним законодавством. Натомість у Кримінально-процесуальному кодексі Республіки Казахстан у ст. 14, ч. 4 ст. 131 визначено загальний строк затримання повнолітніх осіб тривалістю 48 годин, неповнолітніх – 24 годин, а строк затримання 72 години визначено як спеціальний, тому що на 72 години затримання здійснюється у визначених Законом випадках, зокрема, затримання за підозрою у вчиненні особливо тяжкого, терористичного або екстремістського злочину; злочину, вчиненого в ході масових правопорушень або у складі організованої групи тощо [3].

Тобто у процесуальному законодавстві Казахстану загальний строк затримання для повнолітніх осіб значно менший, ніж в КПК України, однак строк для затримання особи, визначений національним законодавством не є порушенням міжнародно-правових стандартів, з огляду на прийнятність та допустимість цього строку, а також позиції ЄСПЛ у судових рішеннях. Для кримінального процесу України, враховуючи механізм обрання запобіжного заходу та комплексу необхідних процесуальних рішень і дій, визначений строк для затримання особи

тривалістю 72 години є цілком виправданим і жодним чином не порушує права людини і громадянина [3].

Досліджуючи норми Кримінального процесуального кодексу Республіки Казахстан у порівнянні із чинним КПК України слід констатувати їх певну спорідненість та аналогічність. Виходячи із результатів вищенаведеного дослідження, це свідчить про успішне становлення України та Казахстану як правових держав в законотворчому аспекті та відповідність законодавства аналізованих держав міжнародно-правовим стандартам. Сьогодні загострена ситуація із порушенням прав людини під час затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, про це свідчить значна кількість звернень до ЄСПЛ, які стосуються порушення процедури затримання, визначеної кримінальним процесуальним законодавством.

На нашу думку, затримання особи повинно бути здійснене відповідно до конституційних норм, положень кодифікованого закону та законів України, тому що даний захід має високий ступінь правообмежування, а саме: права на свободу та особисту недоторканність. Незважаючи на розгалужену правову регламентацію затримання особи відповідно до ст. 208 КПК України, завжди беруться до уваги норми міжнародного права. Практичні працівники здійснюючи затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, повинні бути ознайомлені із міжнародними нормативно-правовими актами, які регламентують права і свободи людини на міжнародному рівні та які ратифіковані Верховною Радою України, а також досліджувати рішення ЄСПЛ, позиція якого сьогодні в Україні з деяких питань є пріоритетною.

Під час порівняльного аналізу процесуального законодавства України та Казахстану з'ясовано, що у процесуальному законодавстві Казахстану загальний строк затримання для повнолітніх осіб значно менший, ніж в КПК України, однак строк для затримання особи, визначений національним законодавством не є

порушенням міжнародно-правових стандартів, з огляду на прийнятність та допустимість цього строку, а також позиції ЄСПЛ у судових рішеннях. Крім цього, доцільно звернути увагу на необхідність доповнення чинного КПК України тлумаченням поняття «фактичне затримання» на кшталт визначення у Кримінально-процесуальному кодексі Казахстану. Таким чином, дана дефініція буде закріплена в кодифікованому законі і міститиме ознаки фактичного затримання особи. Так само в якості альтернативного варіанту рекомендується впорядкувати всі наявні в КПК України ознаки (положення) фактичного затримання в окрему норму. Виокремивши поняття «фактичного затримання» як ключове під час затримання уповноваженою службовою особою за ст. 208 КПК України, законодавець може сподіватися на зменшення кількості звернень до ЄСПЛ з приводу порушень затримання особи в даному аспекті.

Перелік використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України № 4651-VI в редакції від 17.03.2021 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.04.2021).

2. Конституція Республіки Казахстан: Закон Казахстану від 30.08.1995 р. (рос. мовою). *Еділет. Інформаційно-правова система нормативно-правових актів Республіки Казахстан*: офіційний веб-сайт. URL:http://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000_ (дата звернення: 20.04.2021).

3. Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Казахстан: Закон Казахстану № 231-V ЗРК від 04.07.2014 р. *Еділет. Інформаційно-правова система нормативно-правових актів Республіки Казахстан*: офіційний веб-сайт. URL:<http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000231> (дата звернення: 20.04.2021).

4. Україна – третя за кількістю звернень до ЄСПЛ. *УКРІНФОРМ. Мультимедійна платформа іномовлення України*: офіційний веб-сайт. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3138440-ukraina-treeta-za-kilkistu-zvernenn-do-espl.html> (дата звернення: 20.04.2021).